

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.19>**А. Г. Карташов**

магістр права, адвокат

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ: ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Попри активну боротьбу України за свою незалежність, суверенітет та територіальну цілісність, проблеми реалізації політики національної пам'яті у публічно-управлінському аспекті в контексті протидії росії в інформаційній площині залишається досить актуальним. Україна все більше потребує зміни законодавчої бази та інституційних спроможностей в історії, топонімії та монументалістиці, які стали в руках країни-агресора своєю зброєю, яка вимагає якісної відповіді. Проте наразі фрагментарність та ситуативність політики національної пам'яті та відсутність чітко визначеної юридичної відповідальності призводять до ситуацій, коли органи місцевого самоврядування у прифронтових регіонах або ж регіонах, що є об'єктом інформаційно-психологічних спеціальних операцій, відкрито протидіють політиці національної пам'яті та фактично сприяють інформаційному впливу країни-агресора. У статті досліджується публічно-управлінський аспект особливостей реалізації політики національної пам'яті.

Автор визначив, що реалізація політики національної пам'яті, зокрема в контексті виконання законодавства про засудження комуністичного тоталітарного режиму та визнання Голодомору 1932-1933 років геноцидом Українського народу характеризувалось його невиконанням на рівні органів місцевого самоврядування та частково супротивом, що виражалось у прийнятті паралельних рішень або ж таким, що суперечать положенням прийнятих законодавчих та інших нормативних актів, а також судовим оскарженням актів Голів обласних державних адміністрацій із паралельними дискредитуючими інформаційними та політичними кампаніями.

Автор приходить до про неефективність нормативно-правових та інституційних публічно-управлінських механізмів реалізації політики національної пам'яті в частині її реалізації територіальними громадами. Відсутність чітко окресленої кримінальної або ж адміністративної відповідальності за наявності декларативних положень про протиправність заперечення фактів переслідування учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті та глорифікації осіб, що підпадають під дію законодавства про засудження комуністичного тоталітарного режиму, зумовлює тривалу протидію державній політиці, яка фактично є суголосною з інформаційно-психологічними спеціальними операціями країни-агресора.

Ключові слова: декомунізація, національна пам'ять, інституції, державна політика, публічне управління, борці за незалежність України у ХХ столітті, Голодомор-геноцид 1932-1933 років, місцеве самоврядування.

Постановка проблеми: В контексті російсько-української війни історія, топонімія та монументалістика стали в руках країни-агресора своєю зброєю, яка вимагає відповіді у вигляді якісного впровадження та реалізації політики національної пам'яті. Водночас, починаючи з 2014 року фрагментарність правового регулювання без встановлення чітко визначеної юридичної відповідальності та обмеження повноважень держав-

них інституцій призводять до проблеми, коли органи місцевого самоврядування у прифронтових регіонах або ж регіонах, що є об'єктом інформаційно-психологічних спеціальних операцій, відкрито протидіють політиці національної пам'яті, продовжують перебувати у російському наративі, що не сприяє сталому формуванню національної самосвідомості і підсилює інформаційний вплив країни агресора.

Метою статті є висвітлення особливостей реалізації політики національної пам'яті в Україні у її публічно-управлінському аспекті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення проблеми впровадження політики національної пам'яті не є широко дослідженою, проте зустрічається у роботах А. Фальковського [1], Сачко Д.В. [2], Ф. Саєра [3], В. Андріяш, Н. Громадської, О. Малкіної [4], які розглядали її в контексті охорони культурної спадщини [1], історії та історіографії [3], а також публічного управління та адміністрування [1, 2, 4].

Виклад основного матеріалу.

Реалізація політики національної пам'яті зберігає неабияку актуальність, у тому числі в контексті російсько-української війни, оскільки особливу увагу до неї привернула саме анексія АР Крим та м. Севастополя, а також військова агресія у Донецькій та Луганській областях.

При цьому, частиною політики національної пам'яті є виконання прийнятого, так званого, «декомунізаційного пакету Законів», що стало елементом опору військовій агресії Російської Федерації та відповіддю на її яскраво виражені гібридні форми, оскільки історія, топонімія та інформаційний простір були особливим об'єктом військової агресії.

Водночас, з часів відновлення незалежності України у 1991 році й до початку російсько-української війни 2014 року, Росія активно продовжувала розпочаті за часів СРСР асиміляторські процеси: заперечення факту Голодомору-геноциду, фальсифікація історичних даних про цілеспрямовану політику більшовиків проти учасників боротьби за незалежність України у ХХ ст., глорифікація радянської окупації і боротьби з націоналістичним підпіллям та дисидентських рухом, політичні зусилля щодо витіснення з суспільного та освітнього простору української мови, топонімічне та монументальне маркування території Сходу та Півдня України, тощо.

Водночас, тривалий час політика національної пам'яті в Україні, як складова гуманітарної сфери, була поза фокусом держави, а у подальшому при її реалізації

часто займала другорядні позиції. Загалом її характер можна описати як здебільшого ситуативний та фрагментарний.

Одним з перших кроків у формуванні та реалізації політики національної пам'яті на рівні держави було прийняття Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» [6], який у подальшому неодноразово зазнавав змін та доповнень.

Знакові зміни відбулися шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» № 2325-VIII від 13.03.2018, яким, серед іншого, змінено назву Закону «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років», чим окреслено чергову чітку рамку у визнанні комуністичного тоталітарного режиму таким, що здійснював політику державного терору [7].

У подальшому було прийняття 26 листопада 1998 року Президентом України Леонідом Кучмою Указу № 1310/98 «Про встановлення дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій», яким щороку кожну четверту суботу листопада вирішено встановити День пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій» [8].

У 70-ті роковини Голодомору-геноциду на рівні законодавчої гілки влади 06 березня 2003 року Верховною Радою України прийнято Постанову № 607-IV «Про Рекомендації парламентських слухань щодо вшанування пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років», якою покладено старт спорудження Державного історико-меморіального комплексу жертв голодомору, політичних репресій та насильницьких депортацій [9], а 15 травня 2003 року Верховною Радою України винесено Постанову № 789-IV «Про звернення до Українського народу учасників спеціального засідання Верховної Ради України 14 травня 2003 року щодо вшанування пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років» надано офіційну політико-правову оцінку голодомору 1932-1933 років, як геноциду українського народу [10].

Постановою Кабінету Міністрів України від 05 липня 2006 року № 927 «Про затвердження Положення про Український інститут національної пам'яті» уперше на державному рівні утворено інституцію на рівні центрального органу виконавчої влади, що покликана була працювати над відновленням та збереженням національної пам'яті Українського народу.

Водночас цією ж постановою покладено початок утворення Центрального архіву національної пам'яті та науково-дослідної установи з проблем відновлення та збереження національної пам'яті [11].

Вже за пів-року Верховна Рада України приймає Закон України № 376-V «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні», яким на рівні Закону Голодомор 1932-1933 років в Україні визнано геноцидом Українського народу, однак поряд із цим вперше на рівні Закону визначено Український інститут національної пам'яті спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу [12].

Таким чином виконавча та законодавча гілки влади здійснили законодавче та інституційне забезпечення політики національної пам'яті.

28 березня 2007 року Указом Президента України «Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні» чи не вперше на національному рівні прийнято рішення щодо вжиття заходів щодо демонтажу пам'ятників та пам'ятних знаків, присвячених особам, причетним до організації та здійснення Голодомору 1932-1933 років в Україні та політичних репресій, а також щодо перейменування в установленому порядку вулиць, площ, провулків, проспектів, парків та скверів у населених пунктах України, назви яких пов'язані із такими особами [13].

У зв'язку із його прийняттям проявились наслідки тривалої відсутності чіткої політики національної пам'яті – у східних та південних областях України представники місцевого самоврядування прямо чи опосередковано виступили проти перейменувань. Так міський голова заявив, що для такого масштабного перейменування

у міста немає коштів [14], пізніше Дніпропетровська міська рада відмовилася перейменувати вулиці Постишева, Косіора та Чубаря, хоча у подальшому у 2011 році все ж таки визначилася з необхідністю їх перейменування, однак так і не зробила цього і у м. Дніпропетровську Указ Президента так і залишився невиконаним [15].

При цьому, у деяких регіонах сходу та півдня України спостерігалася тенденція щодо заміни комуністичних пам'ятників і топонімів на російсько-імперські, що справило свій вплив на подальше формування політики пам'яті у таких регіонах в певному відриві від загальноукраїнського контексту.

Яскравим прикладом такого стану речей стало встановлення у місті Одесі за ініціативи міського голови Едуарда Гурвіца, пам'ятника російській імператриці Єкатерині II [16], відновлення за ініціативою міського голови Олексія Костусева за кошти місцевого бюджету пам'ятника Олександрю II [17], встановлення та відкриття за участі представників посольства та Адміністрації Президента Росії пам'ятників радянському письменнику Ісаку Бабелю [18], та артисту Володимирі Висоцькому [19].

Пізніше Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 року № 1026-р затверджено План заходів на 2007-2008 роки у зв'язку із 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні, в якому серед іншого, містився пункт 10, яким було вирішено провести переговори з Російською Стороною щодо надання архівних матеріалів, пов'язаних з голодоморами 1921-1923, 1932-1933 та 1946-1947 років та повторно наголошено на необхідності перейменування об'єктів топонімії та демонтажу пам'ятників і пам'ятних знаків [20], а 13 січня 2010 року Постановою Київського апеляційного суду визнано ватажків комуністичного тоталітарного режиму – Йосипа Сталіна, В'ячеслава Молотова, Лазаря Кагановича, Павла Постишева, Станіслава Косіора, Власа Чубаря та Менделя Хатаєвича винними у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України та справу було закрито у зв'язку з їх смертю [21].

Як бачимо до законодавчої та виконавчої гілок влади у питанні реалізації політики національної пам'яті доєдналась і судова, а питання засудження голодомору-геноциду почало виходити на рівень міждержавних російсько-українських відносин.

У подальшому у питанні реалізації політики національної пам'яті було приділено увагу і борцям за незалежність у ХХ столітті, які тривалий час на державному рівні борцями за незалежність не визнавалися, а скоріше, оповиті фейками та міфами, розглядалися у радянсько-російській парадигмі, як «пособники нацистів».

Разом із цим 28 січня 2010 року Указом Президента України за № 75/2010 «Про вшанування учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті» вперше в історії незалежної України на національному рівні учасниками боротьби за незалежність України було визнано діячів Української Революції 1917-1922 років (УНР, ЗУНР, Гетьманату та ін.), Організації Українських Націоналістів, Української повстанської армії, а також інших військових формувань, партій, організацій та рухів, що ставили за мету здобуття Україною державної незалежності.

При цьому закладено основу для розроблення та внесення на розгляд Верховної Ради України проекту Закону України «Про правовий статус учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті», а також найменування об'єктів топонімії [22].

Поряд із цим Указами Президента учасники боротьби за незалежність України у ХХ столітті, а також іноземні дослідники та журналісти, завдяки яким нагороджувались найвищими державними нагородами, що мало на меті вивести з-під маргінального становища осіб, яким Україна завдячує відновленню незалежності.

Так, Указами від 12 жовтня 2007 року № 965/2007 та від 20 січня 2010 року № 46/2010 присвоєно звання Героїв України Роману Шухевичу [23] та Степану Бандері [24] відповідно, Указом від 08 листопада 2006 року № 937/2006 орденом «За мужність» I ступеня нагороджено дисидентів Ніну Строкату, Святослава Кара-

ванського, Стефанію Шабатуру та інших [25], Орденом Князя Ярослава Мудрого II ступеня нагороджений американський історик-дослідник Джеймс Мейс [26], а орденом «За заслуги» III ступеня британський журналіст Гарет Джоунс [27].

Разом із цим, після перемоги на виборах Президента України Віктора Януковича, розпочаті процеси, пов'язані із засудженням Голодомору-геноциду 1932-1933 років, а також вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті призупинилися, а Укази Президента України Віктора ЮЩЕНКА та плани Кабінету Міністрів України щодо перейменування об'єктів топонімії та демонтажу пам'ятників та пам'ятних знаків так виконані і не були.

Цікаво, що за реалізацію згаданих вище актів Президента виступали здебільшого громадські організації сходу та півдня України, а також наукова спільнота. Водночас представники місцевого самоврядування здебільшого займали іншу позицію.

Указом Президента України Віктора Януковича від 09 грудня 2010 року № 1086/2010 Український інститут національної пам'яті перетворено у науково-дослідну бюджетну установу при Кабінеті Міністрів України, чим понижено його статус центрального органу виконавчої влади [28].

Однак Революція Гідності та відкрита російсько-українська війна, яка почалась з анексії АР Крим та м. Севастополя повернули інтерес держави до важливості політики національної пам'яті, оскільки Росія у поширенні власної пропаганди та здійсненні інформаційно-психологічних спеціальних операцій (ІПСО) вдавалася до покликання на «спільне минуле», поширення історичних міфів, спільну з нею топонімію та монументалістику.

Відбулося якісне оновлення законодавчої бази, а також посилення наявних інституцій.

12 листопада 2014 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову за № 684 «Деякі питання Українського інституту національної пам'яті», яким УІНП зі статусу науково-дослідної установи підвищено до статусу центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику

у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу.

Серед іншого, одним з основних завдань Інституту було визначено здійснення комплексу заходів з увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху, Української революції 1917-1921 років, воєн, жертв Голодомору 1932-1933 років, масового голоду 1921-1923, 1946-1947 років та політичних репресій, осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, а також в антитерористичних операціях [29].

Пізніше, 09 квітня 2015 року, Верховна Рада України прийняла так званий «декомунізаційний пакет Законів».

Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті учасників боротьби за незалежність у XX столітті» № 314-VIII [30] був логічним продовженням та фактично виконанням Указу Президента України від 28.01.2010 року № 75/2010 «Про вшанування учасників боротьби за незалежність України у XX столітті» та на законодавчому рівні, ґрунтуючись на чисельних наукових дослідженнях, визнав учасників боротьби за незалежність України у XX столітті – наприклад УНР, ОУН та УПА, Українську Гельсинську Спілку та інших головними суб'єктами боротьби за відновлення державної незалежності України [22].

Це сприяло, з одного боку, відновленню історичної справедливості, а з іншого протидії російській пропаганді, яка наслідуючи традиції радянської, продовжила створювати для борців за незалежність образ «фашистів», «нацистів та їх пособників», а також злочинців, тим самим заперечуючи підвалини української державності.

Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років» № 315-VIII був направлений на подолання радянського міфу про «велику вітчизняну війну» та на законодавчому рівні закріпив взаємну відповідальність націонал-соціалістичного (нацистського) режиму Німеччини та комуністичного тоталітарного режиму СРСР за розв'язання та наслідки Другої Світової Війни 1939-1945 років, вчинення численних злочинів проти люд-

ства та людяності, воєнних злочинів та злочинів геноциду, внаслідок чого Україні та Українському народові було завдано величезних втрат, закріпив статус такої війни як найбільшої трагедії людства у XX столітті [31].

Україна почала поступово відходити від концепції «победобесія» та переосмислювати пам'ять про Другу Світову, апелюючи до спільної провини та злочинів нацистського та комуністичного тоталітарних режимів та віктимізації частини учасників війни на боці радянської армії.

Закон України «Про доступ до архівів органів репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» № 316-VIII надав науковцям, дослідникам, представникам громадянського суспільства, журналістам та громадянам загалом доступ до раніше важкодоступних офіційних архівних документів, що у свою чергу дозволило пролити світло на раніше невідомі сторінки видатних українських діячів та діяльності радянських каральних органів по відношенню до українського населення та представників української інтелігенції [32]. Це дало значний поштовх для відновлення та відкриття достовірної української історії. На сьогоднішній день архівні документи оприлюднюються на рівні Служби безпеки України [33], Служби зовнішньої розвідки України [34] та інших державних інституцій.

Врешті Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та заборону використання їх символіки» № 317-VIII (далі – Закон № 317-VIII) став інструментом очищення публічного простору від явних маркерів комуністичного (тоталітарного) режиму, на які спиралася пропаганда Росії та на спираючись на які протидіяла формуванню національної свідомості українців [35].

Особливістю цього Закону стало те, що він установлював чіткі строки для його реалізації: до 21.11.2015 року – повноваження щодо перейменування вулиць та демонтажу пам'ятників мали міські селищні та сільські ради; до 21.02.2016 року – такі повноваження мали міські, селищні та сільські голови; до 21.05.2016 року – пов-

новаження переходили до голів обласних державних адміністрацій.

Крім того, вперше було введено кримінальну відповідальність за виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганду комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 436-1 Кримінального кодексу України) [36].

46 народних депутатів спробували оскаржити Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та заборону використання їх символіки» до Конституційного суду України, однак останній своїм рішенням від 16 липня 2019 року № 9-р/2019 визнав його таким, що відповідає Конституції України (є конституційним).

Серед іншого, особливої уваги у тексті рішення заслуговує наступне:

«Пропаганда комуністичного режиму, який зухвало й цинічно заперечував цінність людського життя та людської гідності, становить реальну загрозу для сучасної незалежної української державності. Виправдання комуністичного режиму та замовчування його злочинів створюють сприятливий ґрунт для мобілізації та об'єднання антиукраїнських сил, які прагнуть зруйнувати демократичний конституційний лад в Україні.

Отже, засудження Законом нацистського режиму та комуністичного режиму і встановлення заборони на використання їхньої символіки обумовлені легітимною метою – не допустити повернення до тоталітарного минулого. Така заборона покликана унеможливити будь-які спекуляції з використанням історичного минулого, пов'язаного з тоталітарними режимами, не допустити звеличування цих режимів, виправдання їх злочинів. Символіка, що безпосередньо пов'язана з тиранією державних інституцій та їх сваволею, загалом асоціюється з негативними та деструктивними політичними ідеями, реалізація яких упродовж 1917-1991 років виштовхнула українське суспільство на узбіччя цивілізаційних процесів, позбавила Український народ його права на власну державу, зруйнувала традиційні моральні та культурні ідеали, призвела до масових пору-

шень основоположних прав людини, багатомільйонних людських жертв та значних втрат матеріальних ресурсів» [37].

Незважаючи на це, у містах сходу і півдня України органи місцевого самоврядування саботували виконання Закону № 317-VIII, у зв'язку із чим значну кількість топонімів було перейменовано, а пам'ятників та пам'ятних знаків демонтовано саме Розпорядженнями голів обласних державних адміністрацій [38-41].

Наприклад в Одесі 29 березня 2016 року Головою Одеської ОДА було прийнято Розпорядження № 159/A-2016 «Про демонтаж пам'ятників і пам'ятних знаків комуністичного тоталітарного режиму», у додатках до якого визначено перелік пам'яток, які підлягають демонтажу на території Одеської області [38], а у подальшому 21 травня 2016 року Головою Одеської обласної державної адміністрації Михайлом Саакашвілі прийнято Розпорядження № 305/A-2016 «Про демонтаж пам'ятників і пам'ятних знаків комуністичного тоталітарного режиму», яким визначено перелік пам'ятних знаків, які підлягають демонтажу». У місті Одесі це були пам'ятники, пам'ятні знаки та дошки Маршалу Г.К. Жукову, М.О. Щорсу, Я.О. Галану, Г.І. Котовському, В.К. Блюхеру, В.І. Леніну та ін. [39].

Цього ж дня Головою Одеської обласної державної адміністрації було прийнято Розпорядження № 303/A-2016 «Про перейменування об'єктів топоніміки у населених пунктах Одеської області», яким перейменовано 51 об'єкт топоніміки на території м. Одеси. Нові назви вулиць вперше врахували Закон України «Про правовий статус та вшанування борців за незалежність у ХХ столітті», оскільки з'явилися вулиці Романа Шухевича, Івана та Юрія Лип, Петра Івахненко, Олена Теліги, Вільгельма Габсбурґа (Василя Вишиваного) та Миколи Міхновського) [40].

Вперше, після відновлення незалежності, одеським вулицям було присвоєно імена полеглих героїв – Ігоря Іванова – українського патріота, який загинув у зіткненні з проросійськими бойовиками під час протистояння в Одесі 2 травня 2014 року, бійців полку «Азов» – В'ячеслава Кирилова, Олександра Кутузакія та Миколи Троїцького, а також бійців інших

збройних формувань – Володимира Терещенко, Олега Андрійця, Віктора Діхтієвського, Бориса Кифоренка, Ігоря Кисельова, Олега Стороженка, увічнено також і Небесну Сотню [40].

Водночас з топонімічної мапи Одеси зникли проспект Маршала Жукова, вулиці Гайдара, Терешкової, Карла Лібкнехта, 25-ї Чапаєвської дивізії та ін. [40].

Натомість Одеський міський голова намагався скликати громадські слухання щодо обговорення проекту рішення Одеської міської ради про перейменування назв, визначених у Розпорядженні Голови Одеської ОДА від 21 травня 2016 року № 303/А-2016 [42-43], які спочатку подальшому проведені не були [44], а у подальшому більшістю голосів присутні проголосували за підтримку Розпорядження Голови Одеської ОДА від 21 травня 2016 року № 303/А-2016 «Про перейменування об'єктів топоніміки у населених пунктах Одеської області» та проти пропозицій історико-топонімічної комісії при Виконавчому комітеті Одеської міської ради [45, 46].

Разом із цим, у справі № 815/2561/16 міська рада виступала на стороні народного депутата від політичної партії «Опозиційний блок» Миколи Скорика, який подав до суду адміністративний позов про скасування Розпорядження Голови Одеської ОДА від 21 травня 2016 року № 303/А-2016.

Постановою Одеського окружного адміністративного суду від 09 листопада 2017 року у задоволенні позову було відмовлено [47].

Усвідомлюючи відсутність перспективи щодо повернення комуністичних назв через проведення громадських слухань 26 квітня 2017 року – голова фракції політичної партії «Довіряй ділам» в Одеській міській раді виніс на розгляд ради проект рішення про повернення вулицям перейменованих розпорядженням Голови Одеської ОДА «комуністичних назв», яке міська рада поспішно прийняла. Цим рішенням з топонімічної мапи Одеси прибирались назви на честь полеглих учасників російсько-української війни та борців за незалежність у ХХ ст. [48], отримавши різку реакцію серед проукраїнської гро-

мадськості на всеукраїнському рівні та реакцію держави – Прокуратури Одеської області [49] та УСБУ в Одеській області [50], 28 квітня 2017 року таке рішення було скасоване Рішенням Приморського районного суду міста Одеси у справі № 522/7998/17 [51].

Отже, реалізація політики національної пам'яті, зокрема в контексті виконання законодавства про засудження комуністичного тоталітарного режиму та визнання Голодомору 1932-1933 років геноцидом Українського народу характеризувалось його невиконанням на рівні органів місцевого самоврядування та частково супротивом, що виражалось у прийнятті паралельних рішень або ж таким, що суперечать положенням прийнятих законодавчих та інших нормативних актів, а також судовим оскарженням актів Голів обласних державних адміністрацій із паралельними дискредитуючими інформаційними та політичними кампаніями.

Висновки. Все викладене вище приводить до висновку про неефективність нормативно-правових та інституційних публічно-управлінських механізмів реалізації політики національної пам'яті в частині її реалізації територіальними громадами. Відсутність чітко окресленої кримінальної або ж адміністративної відповідальності за наявності декларативних положень про протиправність заперечення фактів переслідування учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті та глорифікації осіб, що підпадають під дію законодавства про засудження комуністичного тоталітарного режиму, зумовлює тривалу протидію державній політиці, яка фактично є суголосною з інформаційно-психологічними спеціальними операціями країни-агресора.

Зважаючи на використання історії, топонімії та монументального спадку імперського та радянського російських режимів, як своєї зброї та їх основу у веденні інформаційної війни, видається необхідним посилення інституцій, що відповідають за реалізацію політики національної пам'яті, зокрема Українського інституту національної пам'яті, надання органам державної влади та обласним державним адміні-

страціям більш широких можливостей для проведення та заохочення культурно-мистецьких, науково-дослідних та просвітницьких заходів, які би супроводжували процеси декомунізації та вшанування жертв Голодоморів 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 років, а також збільшення кількості годин на вивчення предмету історії України у закладах шкільної, професійно-технічної та вищої освіти, а також посилення юридичної відповідальності.

Список використаної літератури:

1. Фальковський А.О. Нематеріальна культурна спадщина та міжнародно-правовий механізм її охорони: інституційні проблеми взаємодії. Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю. 08 жовтня 2021р. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2021. С. 293-294.
2. Сачко Д.В. Історична пам'ять, як предмет державного регулювання у сучасному суспільно-політичному вимірі України. Таврійський науковий вісник № 3. С. 116-123.
3. Sayer F. Public History: A Practical Guide. London. New-York : Bloomsbury Publishing Plc, 2015. 159 p.
4. Голубчик Г. «Публічна історія» як сфера державно-управлінської діяльності: зарубіжний досвід. Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 1 (20). С. 51-59.
5. Андріяш, В. І., Громадська, Н. А. & Малікіна, О. А. (2023). Політика пам'яті як напрямок публічної політики сучасної держави. Вчені записка Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування, 34(73), 1, 18-22.
6. Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні. Закон України від 17.04.1991 № 962-XII. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12/ed19910417#Text>.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років. Закон України від 13.03.2018 № 2325-VIII. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2325-19#Text>.
8. Про встановлення Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій: Указ Президента України від 26 листопада 1998 року № 1310/98. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/131098-5115>
9. Про Рекомендації парламентських слухань щодо вшанування пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років. Постанова Верховної Ради України від 06.03.2003 № 607-IV. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/607-15#Text>
10. Про звернення до Українського народу учасників спеціального засідання Верховної Ради України 14 травня 2003 року щодо вшанування пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років. Постанова Верховної Ради України від 15.05.2003 № 789-IV. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-IV#Text>.
11. Про затвердження Положення про Український інститут національної пам'яті. Постанова Кабінету Міністрів України від 05 липня 2006 року № 927. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927-2006-п#Text>
12. Про Голодомор 1932-1933 років в Україні. Закон України. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16#Text>
13. «Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні»: Указ Президента України від 28 березня 2007 року № 250/2007. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250/2007#Text>
14. «Радянський блюз» у Донецьку». 07.11.2007р. Веб-ресурс BBCUkrainian.com. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/domestic/story/2007/11/printable/071107_donetsk_monuments_it_
15. Коли у Дніпропетровську перейменують вулиці, названі іменами організаторів Голодомору?. 25.11.2011р. Веб-ресурс «Радіо Свобода». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24402506.html>
16. Гурвиц – это не памятник Екатерине II, это памятник основателям Одессы. 05.07.2007. УНІАН. URL: <https://www.>

- unian.net/society/52695-gurvits-eto-ne-pamyatnik-ekaterine-ii-eto-pamyatnik-osnovatelyam-odessyi.html
17. В Одесі відкрили меморіали Олександру II-му та Героям Соцпраці. ФОТО. 03.09.2012. Видання «Історична правда». URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/50446cb0652c4/>
 18. В центре Одессы торжественно открыли памятник Исааку Бабелю. 04.09.2011. Електронне видання «Dumskaya.net». URL: https://dumskaya.net/news/babel_1-014517/ua/
 19. В Одессе появился памятник Высоцкому. Dumskaya.net. 29.09.2012. Електронне видання «Dumskaya.net». URL: <https://dumskaya.net/news/v-odessero-yavilsya-pamyatnik-vysockomu-foto-021973/ua/>
 20. «Про затвердження Плану заходів на 2007-2008 роки у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.11.2007р. № 1026-2007-р. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1026-2007-%F0#Text>
 21. Постанова Апеляційного суду міста Києва від 13.01.2010р. Офіційний веб-сайт Музею Голодомору. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/postanova-sudu/>
 22. Про вшанування учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті: Указ Президента України від 28.01.2010р. № 75/2010. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/2010#Text>
 23. Про присвоєння Р. Шухевичу звання Герой України: Указ Президента України від 12.10.2007р. № 965/2007. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/965/2007#Text>
 24. Про присвоєння С. Бандері звання Герой України: Указ Президента України від 20.01.2010р. № 46/2010. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/46/2010#Text>
 25. Про відзначення державними нагородами України засновників та активістів Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінкських угод: Указ Президента України від 08.11.2006 № 937/2006. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/937/2006#Text>
 26. Про нагородження Д. Мейса орде-ном Князя Ярослава Мудрого: Указ Президента України від 26.11.2005 № 1655/2005. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1655/2005#Text>
 27. Про відзначення державними наго-родами України громадян іноземних держав: Указ Президента України від 19.11.2008 № 1057/2008. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/10572008-8240>.
 28. Питання Українського інституту націо-нальної пам'яті: Указ Президента Укра-їни від 09.12.2010 р. № 1086/2010. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086/2010#Text>
 29. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 листопада 2014 року № 684 «Деякі питання Українського інституту наці-ональної пам'яті». База даних «Зако-нодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2014-p/ed20141112#Text>
 30. Про правовий статус та вшанування пам'яті учасників боротьби за неза-лежність у ХХ столітті. Закон України № 314-VIII від 09.04.2015. База даних «Законодавство». Верховна Рада Укра-їни. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text>.
 31. Закон України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Дру-гій світовій війні 1939-1945 років» № 315-VIII від 09.04.2015. База даних «Законодавство». Верховна Рада Укра-їни. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-19#Text>.
 32. Про доступ до архівів органів репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років. Закон України № 316-VIII. від 09.04.2015. База даних «Зако-нодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/316-19#Text>.
 33. Документи ДПУ-НКВС-МДБ-КДБ УРСР стосовно ліквідації визначних діячів Українського національно-визвольного руху. Галузевий державний архів Служби зовнішньої розвідки України. Київ. 2023. URL: [https://szru.gov.ua/static/download/stop-fake/Ѓ%С2%92Ѓ_Ѓ'ЃЃ%С2%BDЃ%С2%BDЃ%С2%8F%202023%20\(Ѓ\)](https://szru.gov.ua/static/download/stop-fake/Ѓ%С2%92Ѓ_Ѓ'ЃЃ%С2%BDЃ%С2%BDЃ%С2%8F%202023%20(Ѓ))

- Ї%C2%96Đ°Đ²Ї%C2%96Đ´Đ°Ї%C2%86Ї%C2%96Ї%C2%8F).pdf
34. Цифровий архів документів НКВС/КДБ до історії Чехословаччини. URL: <https://archivkgb.zcu.cz/uk>
35. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та заборону використання їх символіки» № 317-VIII. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>
36. Кримінальний кодекс України. Закон України. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
37. Рішення Конституційного суду України у справі № 1-24/2018(1919/17) за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 16 липня 2019 року № 9-р/2019. База даних «Законодавство». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-19#Text>
38. Про демонтаж пам'ятників та пам'ятних знаків комуністичного тоталітарного режиму. Розпорядження від 29.03.2016 № 159/A-2016. Одеська обласна державна адміністрація. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/OD160146>
39. Про демонтаж пам'ятників та пам'ятних знаків комуністичного тоталітарного режиму. Розпорядження від 21.05.2016 № 305/A-2016. Одеська обласна державна адміністрація. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/OD160221?an=27>
40. Про перейменування об'єктів топоніміки у населених пунктах Одеської області. Розпорядження від 21.05.2016 № 303/A-2016. Одеська обласна державна адміністрація. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/OD160220>
41. Про перейменування об'єктів топоніміки м. Харкова. Розпорядження від 17.05.2016 № 181. Харківська обласна державна адміністрація. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/808/80788/files/160517-01-11-zagal-181-rozp.pdf>
42. Розпорядження Одеського міського голови від 05 серпня 2016 року № 782. URL: <https://omr.gov.ua/ua/acts/mayor/86315>
43. Розпорядження Одеського міського голови від 12 серпня 2016 року № 804. URL: <https://omr.gov.ua/ru/acts/mayor/86592>
44. В Одесі активісти завадили громадським слуханням щодо перейменування декомунізованих вулиць. Zaxid.net. 26 серпня 2016 року. URL: https://zaxid.net/v_odesi_aktivisti_zavadili_gromadskim_sluhannyam_shhodo_pereymenuvannya_dekomunizovanih_vulits_n1401838
45. Розпорядження Одеського міського голови від 02 грудня 2016 року № 1197. URL: <https://omr.gov.ua/ru/acts/mayor/90637/>
46. Чергова спроба перейменувань вулиць Одеси. 16.12.2016. Громадське ТБ Одеси. Youtube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nXqXdWQY3nY>
47. Одеська міська рада намагається повернути комуністичні назви вулиць – активіст. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2141419-odeska-miskrada-namagaetsa-povernuti-komunistichni-nazvi-vulic-aktivist.html>
48. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 09 листопада 2017 року у справі № 815/2561/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70163085>.
49. Одеська міська рада скасувала декомунізацію вулиць, проведену Саакашвілі. Українська правда. 26 квітня 2017 року. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/04/26/7142361/>
50. Прокуратура: розпочато кримінальне провадження за фактом прийняття Одеською міською радою рішення щодо перейменування вулиць. Одеська обласна прокуратура. 27 квітня 2017 року. URL: https://od.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&t=rec&id=206791&fp=490
51. Начальник Управління СБУ в Одеській області С. Батраков звернувся до міського голови Одеси з вимогою скасувати провокаційне рішення Одеської міськради щодо змін назв вулиць і провулків. 27 квітня 2017 року. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1862124474044076>

Kartashov A. Features of the implementation of the national memory policy: public-management aspect

Despite the active struggle of Ukraine for its independence, sovereignty and territorial integrity, the problems of implementing the policy of national memory in the public-management aspect in the context of opposing Russia in the information plane remain quite relevant. Ukraine increasingly needs to change the legislative framework and institutional capacities in history, toponymy and monumentalism, which have become a kind of weapon in the hands of the aggressor country, which requires a qualitative response. However, currently the fragmentation and situational nature of the national memory policy and the lack of clearly defined legal responsibility lead to situations where local self-government bodies in the frontline regions or regions that are the object of informational and psychological special operations openly oppose the national memory policy and actually contribute to the country's informational influence. the aggressor The article examines the public-management aspect of the implementation of the national memory policy.

The author determined that the implementation of the policy of national memory, in particular in the context of the implementation of the legislation on the condemnation of the communist totalitarian regime and the recognition of the Holodomor of 1932-1933 as genocide of the Ukrainian people, was characterized by its non-implementation at the level of local self-government bodies and partly by opposition, which was expressed in the adoption of parallel decisions or similar, which contradict the provisions of adopted legislative and other normative acts, as well as judicial appeals against the acts of the Heads of regional state administrations with parallel discrediting information and political campaigns.

The author comes to the conclusion about the ineffectiveness of regulatory and institutional public management mechanisms for the implementation of the policy of national memory in terms of its implementation by territorial communities. The lack of clearly defined criminal or administrative liability in the presence of declarative provisions on the illegality of denying the facts of persecution of the participants of the struggle for the independence of Ukraine in the 20th century and the glorification of persons subject to the legislation on the condemnation of the communist totalitarian regime leads to long-term opposition to the state policy, which is in fact unanimous with informational and psychological special operations of the aggressor country.

Key words: *decommunization, national memory, institutions, state policy, public administration, fighters for the independence of Ukraine in the 20th century, the Holodomor-genocide of 1932-1933, local self-government.*